

Autoreferat

1. Imię i nazwisko:

Katarzyna Monika Marcol

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

2007 uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa

Wydział Filologiczny, Uniwersytet Opolski

rozprawa doktorska: *Folklor słowny dzieci na pograniczu etnicznym. Przykład Śląska Cieszyńskiego*

promotor:

dr hab. Teresa Smolińska, prof. UO

recenzenci:

prof. zw. dr hab. Dorota Simonides

prof. dr hab. Karol Daniel Kadłubiec

1999 uzyskanie dyplomu magistra filologii polskiej

Wydział Filologiczny, Uniwersytet Wrocławski

praca magisterska: *Graffiti jako teksty współczesnego folkloru pisanego*

promotor:

prof. zw. dr hab. Czesław Hernas

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych:

2019 – obecnie adiunkt naukowo-dydaktyczny w pełnym wymiarze etatu na Wydziale Sztuki i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego

2008 – 2019 adiunkt naukowo-dydaktyczny w pełnym wymiarze etatu na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji, w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego

2012 – 2016 prodziekan ds. promocji i współpracy ze środowiskiem lokalnym Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego

- 2005 – 2008** asystent naukowo-dydaktyczny w pełnym wymiarze etatu w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej, na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego
- 2000 – 2005** asystent naukowo-dydaktyczny w pełnym wymiarze etatu w Katedrze Folklorystyki Ogólnej i Stosowanej, na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy.

Osiągnięciem naukowym będącym podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, zgodnie z art. 219 ust. 1. pkt 2a Ustawy, jest **monografia naukowa** pt. *Toutowie. Język i pamięć w ustanawianiu wspólnoty Wiślan w Banacie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, ss. 348, ISBN: 978-83-226-3922-1 (recenzja wydawnicza: dr hab. Grażyna Kubica – Heller, prof. UJ).

Prezentowana monografia jest efektem rozwijających się od czasu studiów magisterskich zainteresowań zależnościami pomiędzy językiem, kulturą oraz tożsamością etniczną. Szczególną rolę w moich badaniach odgrywa analiza tekstów folkloru na pograniczach etnicznych i w społecznościach wieloetnicznych w kontekście kształtowania poczucia identyfikacji lokalnych wspólnot. Przedmiotem moich studiów są zatem teksty należące do językowo-kulturowego kodu określonej społeczności, które są odtwarzane, powielane oraz akceptowane przez członków wspólnoty komunikacyjnej, kształtując nie tylko poczucie estetyki jej członków, ale także przyzwyczajenia poznawcze związane między innymi z wyznaczaniem granic grupy etnicznej. Problematyka ta była przeze mnie podejmowana początkowo w odniesieniu do kultury ludowej na Śląsku Cieszyńskim w jego historycznych granicach, a więc po obu stronach aktualnej polsko-czeskiej granicy państwowej. Efektem tych dociekań stała się dysertacja doktorska poświęcona współczesnemu folklorowi dzieci na pograniczu śląskocieszyńskim, a następnie monografia *Słowo i zabawa. Ustna twórczość dzieci na pograniczu polsko-czeskim* (Wrocław 2008), stanowiąca w odniesieniu do rozprawy doktorskiej opracowanie poszerzone i uzupełnione o dodatkowe badania terenowe.

W kolejnych etapach mojej pracy ewoluował zarówno zakres zainteresowań naukowych, jak i podejście badawcze. Późniejsze studia poświęcone były sposobom konstruowania wypowiedzi funkcjonujących nie tylko w obiegu ustnym, ale również w wypowiedziach publicznych i przekazach medialnych definiowanych w kategoriach oralnego sposobu bycia w świecie, czyli charakteryzujących się mityczno-magicznym światopoglądem, skłonnością do pansymbolizmu, obrazem świata ukształtowanym przez myślenie potoczne. Analizę tekstów na obszarach zróżnicowanych etnicznie – zarówno tekstów folkloru jak i tych pojawiających się w przestrzeni publicznej – prowadziłam z perspektywy ich przynależności do dyskursu wspólnotowego, czyli skonwencjonalizowanych sposobów mówienia o wspólnocie, za pomocą których konstruowane są jej społecznie podzielane reprezentacje

(między innymi w publikacjach poświęconych naturalizacji granicy, kształtowaniu pamięci o dziedzictwie kulturowym oraz o przeszłości wspólnot lokalnych, obrazowi świata społecznego opartego na kategoriach narodowych). Jednym z kluczowych terminów w moich pracach stała się „pamięć zbiorowa”, która jest czynnikiem konstytutywnym dla tworzenia i przetwarzania wyznaczników tożsamości istotnych dla grupy w procesie odróżniania „swoich” od „obcych”. Rola pamięci zbiorowej w konstruowaniu identyfikacji etnicznej w społecznościach wieloetnicznych stała się z czasem jedną z kategorii służących analizie tekstów folkloru w moich studiach naukowych.

Monografia naukowa pt. *Toutowie. Język i pamięć w ustanawianiu wspólnoty Wiślan w Banacie*, stanowiąca podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, wpisuje się z jednej strony w ciągłość badań prowadzonych w społecznościach wieloetnicznych, z drugiej zaś – ukazuje zjawiska językowe i kulturowe w świetle nowej konceptualizacji opartej na lingwistyce pamięci. Przedstawiam zatem rolę języka definiowanego z perspektywy lingwistyki kulturowej (czyli nie tylko jako środka wyrazu i przekazu informacji, ale przede wszystkim jako tworu i procesu zawierającego dorobek kulturowy danej wspólnoty komunikatywnej i będący wyrazem jej praktyki społecznej) w konstruowaniu pamięci zbiorowej, a co za tym idzie – w ustanawianiu wspólnoty. Problematykę tę rozwijam w odniesieniu do społeczności Toutów, mniejszości etnicznej zamieszkującej wieś Ostojićevo w serbskim Banacie, której członkowie są potomkami dziewiętnastowiecznych migrantów zarobkowych pochodzących z Wisły na Śląsku Cieszyńskim. Przodkowie Toutów wydobywali i warzyli saletrę na potrzeby armii austriackiej, przemieszczając się ze Śląska Austriackiego na południowe rubieże monarchii Habsburgów w obrębie jednego organizmu państwowego – Cesarstwa Austriackiego a później Monarchii Austro-Węgierskiej. Genezy etnonimu „Tout” należy upatrywać w węgierskim określeniu „Töth”, używanym w odniesieniu do osiedleńców przybyłych do Banatu z Górnych Węgier (Słowacji) na przełomie osiemnastego i dziewiętnastego wieku. Praca stanowi pierwsze naukowe opracowanie monograficzne poświęcone Toutom i zrodziła się z potrzeby ukazania przemian zachodzących w tej społeczności mniejszościowej, które nastąpiły w ostatnim dziesięcioleciu na poziomie porządku symbolicznego i poznawczego tworzącego wspólnotę. Aktualnie dochodzi bowiem do przeobrażeń pamięci zbiorowej ostojićevskich Wiślan: pamięć komunikatywna, ukształtowana w oparciu o sagi rodzinne, czyli narracje przekazywane między członkami kolejnych pokoleń, przechodzi w pamięć kulturową, budowaną na fundamencie polskiego narodowego uniwersum symbolicznego. Ewolucja ta jest procesem, który prowadzi z kolei do modyfikacji tożsamości członków społeczności toutckiej. Niepowszednią rolę odgrywa tu język jako środek wyrazu i przekazu informacji, jako system zawierający dorobek kulturowy danej wspólnoty komunikatywnej, a jednocześnie nośnik, przekaznik oraz zbiór wartości i norm postępowania przyjętych w danej wspólnocie.

Podstawą empiryczną monografii są badania etnograficzne dotyczące społeczności ostojićevskich Wiślan, które prowadziłam w latach 2008–2019. Prace badawcze obejmowały obserwację bezpośrednią i uczestniczącą, wywiady z respondentami oraz analizę materiałów

zastanych. Moje pobyty w Ostojicévie zaowocowały przeprowadzeniem łącznie ponad stu wywiadów indywidualnych z członkami społeczności touckiej, w tym z jej liderami, do których można zaliczyć kierowników dziecięcych zespołów folklorystycznych, wójta Ostojicéva, dyrektora szkoły podstawowej oraz osobę prowadzącą nabożeństwa w kościele ewangelicko-augsburskim. Dziesięć wywiadów zostało z kolei przeprowadzonych z przedstawicielami serbskiej i węgierskiej grupy etnicznej zamieszkującej Ostojicévo, a miały one na celu uzyskanie odpowiedzi na zagadnienia dotyczące wiedzy o pochodzeniu Toutów, zdolności odróżniania języka touckiego od słowackiego oraz relacji interetnicznych w obrębie wsi. Moja aktywność badawcza obejmowała, poza obserwacją i wywiadami, także studia nad materiałami zastanymi, w tym urzędowymi i kościelnymi księgami metrykalnymi, zbiorami Archiwum Historycznego w Kikindzie (tutaj odnalazłam protokoły z posiedzeń kółka rolniczego prowadzonego przez Toutów w latach 1930–1956) oraz księgozbiorem Maticy Srbskiej w Nowym Sadzie. Istotną rolę w procesie badawczym odgrywała analiza informacji medialnych dotyczących ostojicéwskich Wiślan, które ukazywały się w prasie i na portalach internetowych zarówno serbskich, jak i polskich. Analizowałam materiały prasowe w „Słowo Yu-Polonii”, „Echu Wisły”, strony internetowej Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Belgradzie, strony Szkoły Podstawowej im. dr Tihomira Ostojicé w Ostojicévie, a także portale internetowe Radio-televizija Srbije oraz Radio-televizija Vojvodine. Do swego rodzaju archiwaliów będących podstawą dociekań naukowych zaliczyć można także reportaże telewizyjne i amatorskie filmy (w tym reportaż Telewizji Polskiej z 1988 roku pt. *Przyszli od Wisły*, czy film dokumentujący wydarzenia z okazji stu pięćdziesięciolecia osiedlenia się wiślan w Banacie nakręcony w 1988 roku). Dzięki wieloletniemu projektowi badawczemu realizowanemu wśród Toutów moja perspektywa badawcza pozwala na ukazanie przemian zachodzących na płaszczyźnie identyfikacji tej społeczności w ciągu dekady, a zatem jest perspektywą diachroniczną. Nieczęsto się zdarza, że prowadzenie procesu badawczego idzie w parze z tak znaczącą dynamiką przeobrażeń pamięci zbiorowej oraz identyfikacji grupy etnicznej. Możliwość obserwacji i opisu tego procesu jest niezwykle trudnym zadaniem, jeśli wziąć pod uwagę złożoność relacji w wieloetnicznym środowisku Ostojicéva oraz różnorodne cele aktorów społecznych mających wpływ na przebieg tej transformacji. Realizowane przeze mnie badania jakościowe stanowią nie tylko perspektywę opisu i wyjaśniania zjawisk społeczno-kulturowych przez pryzmat empirii, ale są przede wszystkim humanistycznym sposobem myślenia o ludzkim doświadczeniu, który oznacza empatię w stosunku do poznawanego świata i próbę zrozumienia zjawisk z perspektywy badanych, zmierzającym do odkrycia znaczenia doświadczeń Toutów związanych z ustanawianiem wspólnoty.

W badaniach nad rolą języka i pamięci zbiorowej w procesie kształtowania tożsamości Toutów uwzględniłam szeroki kontekst historyczny, który miał wpływ na decyzje o opuszczeniu Wisły przez przodków oraz na organizację życia społecznego w Banacie. Omówiłam przyczyny migracji zarobkowej górali związane ze zmianą polityki ekonomicznej zarządców Komory Cieszyńskiej, która nastąpiła końcem osiemnastego wieku i zmierzała do likwidacji gospodarki sałaszniczo-pasterskiej na rzecz rozwoju przemysłu ciężkiego. Spowodowało to gwałtowne zubożenie mieszkańców beskidzkich wsi, rozdrobnienie gruntów,

a wraz z nawiedzającymi ten obszar klęskami nieurodzaju doprowadziło do powszechnego głodu i rozwoju chorób. Na tym tle ukazałam migrację zarobkową grupy zawodowej saletrarzy trudniących się kopaniem i warzeniem saletry służącej do wytwarzania prochu strzelniczego dla armii Cesarstwa Austriackiego. Dostępne materiały archiwalne umożliwiły mi zobrazowanie początków osadnictwa w Banacie przypadających na pierwszą połowę dziewiętnastego wieku, jak również sytuacji wyznaniowej, w jakiej znaleźli się wiślańscy ewangelicy, którzy przybyli na południowe rubieże monarchii Habsburgów. Szczególną uwagę zwróciłam na zbliżenie ze Słowakami zamieszkującymi banackie wsie, o którym zadecydowało wspólne wyznanie luterzańskie oraz bliskość językowa. Brak wyraźnego odróżnienia Wiślan od Słowaków na płaszczyźnie religijnej, która przed Wiosną Ludów stanowiła podstawę określania tożsamości, spowodowała nadanie migrantom ze Śląska Austriackiego nazwy Toutowie (używanej w odniesieniu do osiedleńców z terenu Słowacji), jak również zapisywanie ich w spisach powszechnych w jednej rubryce ze Słowakami.

Moje rozważania naukowe przebiegają na osi język – pamięć zbiorowa – tożsamość. Książka ta jest odpowiedzią na potrzebę włączenia aspektu lingwistyczno-kulturowego do badań nad pamięcią, a zaproponowana w niniejszej rozprawie perspektywa ukazania przemian pamięci z perspektywy lingwistycznej jest nowa i do tej pory nierozpoznana naukowo. Lingwistyka pamięci dąży do ukazania zależności pomiędzy językiem, rozumianym jako „medium” (czyli jako kod służący członkom wspólnoty komunikatywnej zarówno do wyrażania myśli oraz przekazywania informacji, jak również dostarczający im wiedzy, wspólnego systemu wartościowań, wzorów zachowania, sposobów konstruowania sensów), a pamięcią zbiorową. Transmisja pamięci dokonuje się bowiem przede wszystkim w procesie komunikacji, a więc za pośrednictwem języka będącego systemem porozumiewania się i nośnikiem treści symbolicznych. Zależność pomiędzy językiem a wyobrażeniem o przeszłości jest dwukierunkowa. Z jednej strony kategorie pojęciowe i gramatyczne poszczególnych języków kształtują się pod wpływem doświadczeń historycznych określonych społeczności językowo-kulturowych, a z drugiej – każde doświadczenie nosi oznaki kategorii pojęciowych i gramatycznych języka, jakiego używa dana wspólnota. Kategoryzacja pamięci o przeszłości dokonuje się zgodnie z obrazem świata zawartym w takim języku, w jakim jest ona transmitowana w zbiorowości, czyli zgodnie z zawartą w języku interpretacją rzeczywistości, dającą się ująć w postaci zespołu wyobrażeń i sądów o świecie. Owe wyobrażenia o świecie mogą być utrwalone w samej materii języka (gramatyce, słownictwie, powtarzalnych tekstach, na przykład związkach frazeologicznych, przysłowiach, tekstach folkloru), ale mogą też być implikowane przez formy językowe utrwalone na poziomie społecznej wiedzy, przekonań, rytuałów. Niezwykle ważną cechą pamięci zbiorowej jest fakt, że jako konstrukt społeczny jest zmienna w czasie i ściśle związana z teraźniejszością oraz odpowiada na kulturowe i polityczne potrzeby grupy. Dlatego też lingwistyka pamięci musi być skoncentrowana zarówno na obrazach przeszłości aktywowanych w procesie komunikacji społecznej, jak i na współczesnych kulturowych i politycznych potrzebach, które te obrazy zaspokajają. Owe potrzeby mogą być związane – jak w przypadku moich badań naukowych – z ustanawianiem poczucia wspólnoty w społeczności wieloetnicznej za pomocą transmisji tekstów obrazujących

ciągłość historii grupy, a wraz tym – wspólnych i uznanych wartości oraz wzorów zachowania stanowiących podstawę więzi społecznej. Podstawą właściwego zrozumienia relacji między językiem, obrazami przeszłości i ustanawianiem wspólnoty jest opis języka w kontekście kultury danej wspólnoty i jej dyskursów, w tym dyskursów pamięci.

Odwołując się bezpośrednio do badań prowadzonych wśród Toutów, przedmiotem moich zainteresowań są określone, skonwencjonalizowane sposoby mówienia o wspólnocie, za pomocą których konstruuje i powiela się wyobrażenia o niej w celu uzasadnienia własnej odmienności od innych grup zamieszkujących Banat, jak również utrwała się za ich pośrednictwem poczucie odrębności względem „innych”. Analizę prowadzę w odniesieniu do zdefiniowanych przez Jana Assmanna kategorii pamięci zbiorowej: pamięci komunikatywnej (przekazywanej pomiędzy członkami kolejnych generacji) oraz pamięci kulturowej (symbolicznej i zinstytucjonalizowanej formy mówienia o przeszłości). Pamięć komunikatywna Toutów jest transmitowana z pokolenia na pokolenie w narracjach o losach określonych przodków, w tekstach nazwanych przeze mnie sagami rodzinnymi, którzy migrowali z Wisły do Banatu. Obrazy przeszłości przekazywane językiem domowym (gwarą wiślańską), które poddałam analizie, dotyczą przede wszystkim przyczyn opuszczenia Wisły, trudów podróży z Beskidów do Banatu oraz organizowania życia w nowym środowisku. Jedną z ważniejszych kwestii poruszanych w monografii jest kategoryzacja przeszłości oraz porządkowanie obrazu świata w narracjach, będące konsekwencją schematów narracyjnych funkcjonujących w tradycyjnej chłopskiej kulturze na Śląsku Cieszyńskim na przełomie osiemnastego i dziewiętnastego wieku. Sposób prowadzenia narracji odwołuje się bowiem do znanych ludzi i miejsc, bez jakichkolwiek uogólnień odwołujących się do „wspólnoty wyobrażonej” z okresu migracji, które mogłyby pełnić funkcję mitu o początkach Toutów w Banacie. Teksty o losach przodków uległy z czasem folkloryzacji, na skutek czego z opowieści wspomnieniowych wyodrębniła się sfabularyzowana narracja, która jest wspólnotową, zaakceptowaną społecznie wersją opowieści. Sagi rodzinne są tekstami folkloru w rozumieniu antropologicznym, gdyż posiadają konwencjonalny i systematyczny charakter, a ich struktury znaczeniowe są podzielane oraz odtwarzane przez członków grupy w zakresie reprodukcji formuł, tematów i wątków. Analiza tych tekstów z perspektywy folklorystyki jest uzasadniona ich kolektywnością, a także powtarzalnością, typowością i wariantowością, jak również tezą, że każdy członek społeczności mógłby być ich potencjalnym autorem. Za pośrednictwem opowieści o przeszłości utrwała się jednocześnie zachowany w kolektywnej wiedzy etos touckich ewangelików, który stanowi fundament przynależności zbiorowej definiujący wartości składające się na wzór postępowania: więzy rodzinne, wiarę, ciężką pracę i racjonalność działania.

Aktualnie zachodzące przeobrażenia identyfikacji etnicznej ostojićevskich Wiślan z lokalnej na narodową – polską, idą w parze z przemianami pamięci komunikatywnej w pamięć kulturową (początek transformacji datuję na 2007 rok, kiedy zostały nawiązane ścisłe kontakty pomiędzy społecznością toucką i wiślańską). Polskie uniwersum symboliczne odnoszące się do narodu, a wraz z nim pamięć kulturowa, zostały zaimplementowane za pośrednictwem języka polskiego, jakim posługują się przedstawiciele instytucji

reprezentujących „władzę”, z którymi coraz bliższe kontakty utrzymują członkowie grupy mniejszościowej z Ostojićeva, m.in. fundacji działających na rzecz mniejszości polskiej, wiślańskiego samorządu, Ambasady RP w Belgradzie. Znaczący wpływ na kształtowanie się świadomości narodowej miały działania tych instytucji w zakresie wspierania finansowego społeczności touckiej oraz symbolicznego podnoszenia jej rangi na arenie relacji oficjalnych, stanowiąc motywację natury ekonomicznej dla procesu przemian tożsamości. Reinterpretacja autoidentyfikacji ostojićevskich Wiślan polega na odchodzeniu od dotychczas funkcjonujących kategorii wspólnoty, jakimi są narracje o losach przodków, wyznanie oraz język domowy (gwara), w kierunku jej definiowania przez pryzmat uniwersum symbolicznego odnoszącego się do narodu polskiego. Uniwersa symboliczne porządkują historię, umiejscawiają wszystkie zdarzenia zbiorowe w spójnej całości, która obejmuje przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, dzięki czemu wiążą ludzi z ich przodkami i potomkami w znaczącą całość. „Naród”, jako wspólnota mająca określoną „historię”, jest współcześnie dominującą kategorią służącą porządkowaniu przeszłości, dominującą zarówno w dyskursie politycznym, publicznym, jak i w banalnych przejawach codziennego życia. Usankcjonowaniem nowej tożsamości było powołanie w 2018 roku, z inicjatywy samych Toutów oraz przy wsparciu personelu Ambasady RP w Belgradzie, Rady Narodowościowej Polskiej Mniejszości Narodowej (Nacionalni savet poljske nacionalne manjine), co stanowi formalne uznanie istnienia polskiej mniejszości w Serbii.

Nowa tożsamość, uformowana na podstawie kategorii narodowych, daje Toutom możliwość awansu społecznego w wieloetnicznym Banacie. Moja teza o chęci podwyższenia statusu społecznego jest poparta wynikami badań, z których wynikało, że konotacje semantyczne kształtujące obraz Toutów w oczach członków sąsiadujących grup etnicznych nie miały w okresie migracji i jeszcze długo po niej pozytywnego zabarwienia i wzmacniały przekonanie o niższym statusie grupy w hierarchii społecznej wsi. Analizę czynników determinujących przemianę tożsamości wspomogła koncepcja „postpamięci”, wedle której pamięć kolejnych pokoleń, które – choć nie przeżyły tego, co jest przedmiotem pamięci – skazane są na określenie własnej tożsamości na podstawie traumatycznych doświadczeń swoich przodków. Zredefiniowanie identyfikacji może być traktowane jako próba zerwania z autostereotypem ukształtowanym na podstawie pamięci o trudnych doświadczeniach przodków i jednocześnie dążenie do utrwalenia nowej tożsamości w społeczności wieloetnicznej Banatu. Nowa tożsamość daje szansę zarówno na podniesienie rangi grupy w hierarchii społecznej, jak również umożliwia uformowanie autoidentyfikacji w odniesieniu do znanych i powszechnie przyjętych kategorii narodowych. W efekcie pojawiają się nowe sposoby afirmacji za pomocą środków językowych (wierszy i piosenek w języku polskim) oraz poprzez powołanie nowych miejsc pamięci (Domu Polskiego, Wieczoru polskich tradycji) czy emblematów odróżniających „swoich” od „innych” (strojów scenicznych dla polskich zespołów folklorystycznych). Uzupełnieniem refleksji dotyczących relacji między językiem a pamięcią jest analiza retoryki pamięci w przekazach medialnych, w tym w programach telewizji serbskiej RTS Građanin oraz w filmie dokumentalnym pt. *Ciqgle tu jestešmy* (2019), które jako multimedialne teksty kultury są swoistymi nośnikami pamięci. Obrazy przeszłości związane z

daną grupą etniczną, przekazywane w procesie komunikacji medialnej, stanowią jednakowoż interpretację czy też konstrukt ideowy zgodny z koncepcją nadawcy, który w efekcie ma wpływ na wyobrażenia o przeszłości tej grupy. Retoryka zawarta w omówionych przekazach medialnych, odnosząca się do przeszłości Toutów w kategoriach „trwania we wspólnocie narodowej”, ma wpływ zarówno na przemianę ich poczucia identyfikacji z lokalnej na narodową, jak również na definiowanie ich przynależności do polskiej mniejszości przez inne grupy etniczne.

Badania nad pamięcią zbiorową prowadzę jednocześnie z badaniami nad komunikacją oraz jej językowo-kulturowymi oraz społecznymi uwarunkowaniami. Wstępem do rozważań na temat przemian pamięci zbiorowej oraz tożsamości Toutów jest opis kompetencji językowych członków grupy mniejszościowej z uwzględnieniem ich społecznego zorganizowania, które obejmuje różne dziedziny życia: gwara wiślańska jest właściwa sferze życia rodzinnego, język słowacki – życia religijnego, język węgierski – kontaktom sąsiedzkim i zawodowym, język serbski – stosowany jest w edukacji, mediach oraz w relacjach na płaszczyźnie oficjalnej, a polszczyzna ogólna – jest pożądana w kontaktach z mieszkańcami Polski i urzędnikami Ambasady Rzeczypospolitej w Belgradzie. Potomkowie imigrantów z Wisły posługują się kilkoma kodami językowymi, choć w różnym zakresie oraz w różnym stopniu. Należy wyraźnie zaakcentować, iż poziom kompetencji językowych zależy od wielu czynników, spośród których najistotniejsze to: wiek, pochodzenie etniczne rodziców, struktura rodziny zamieszkującej w jednym domu (czy jest to rodzina wielopokoleniowa czy wyłącznie jednopokoleniowa), środowisko zawodowe (gdy współpracownikami są Węgrzy, dobrze jest znać węgierski). Obserwacja zachowań językowych wskazuje kierunek zmian, jakie zachodzą w praktykach komunikacyjnych społeczności Wiślan w Ostojićevie. Z punktu widzenia transmisji pamięci najistotniejszy jest zanik gwary spowodowany głównie zawieraniem małżeństw mieszanych etnicznie oraz zerwaniem więzi międzypokoleniowych na skutek *exodusu* młodzieży do miast w poszukiwaniu pracy.

Kompetencje kulturowe członków wspólnoty touckiej wynikają z jednej strony ze środowiska rodzinnego, w którym wzory kulturowe reprezentują konceptualizację świata zachowaną w gwarze wiślańskiej oraz zasady wyznawanej religii luterńskiej, a z drugiej strony uwzględniają wzory kulturowe „innych”: serbski narodowy kanon kultury wpojony w procesie edukacji szkolnej i za pośrednictwem mediów, jak też wzory kulturowe sąsiadujących we wsi katolickich Węgrów, prawosławnych Serbów, a także Słowaków, z którymi od czasu migracji utrzymują relacje na płaszczyźnie kościelnej. Relacje z członkami odmiennych wspólnot definiuję w oparciu o pojęcie „kompetencji interkulturowych”, które są zespołem zdolności językowych, komunikacyjnych i kulturowych, ukierunkowanych na społecznie ukonstytuowane znaczenia symboliczne, wyrażające mniej lub bardziej bezpośrednio wartości istotne dla różnych wspólnot, które wchodzi w bezpośrednie korelacje. By kompetencja interkulturowa mogła się ukształtować, niezbędna jest otwartość poznawcza (zainteresowanie, motywacja, potrzeba, wyzwanie) oraz ekspozycja na kontakty interkulturowe. U podłoża kontaktów interetnicznych w Ostojićevie leżą wzajemne relacje sprzyjające nawiązywaniu więzi opartych na wzajemnej trosce i pomocy, nawet jeżeli wiązało się to z reinterpretacją

wiedzy o świecie, nie przystawało do własnego światopoglądu ani nie pozostawało w zgodzie z normami postępowania przyjętymi w swojej grupie. Kontakty interetniczne pomiędzy Toutami a Serbami prowadziły na przykład do konfrontacji dwóch obrazów świata: racjonalnego (lutrańskiego) i magicznego (prawosławnego) w przypadku choroby lub kontaktu ze śmiercią. Należy jednak podkreślić, że relacje interetniczne w Ostojićevie nigdy nie były symetryczne, gdyż Toutowie stanowili mniejszość wobec Serbów, Węgrów i Słowaków, co z czasem zaczęło prowadzić w stronę asymilacji kulturowej. Przejmowanie obcych wzorów i kompetencji kulturowych w wyniku bezpośrednich kontaktów z grupami większościowymi powodowało „wtapianie się” kolejnych pokoleń w obcą kulturę i w efekcie prowadziło do utożsamiania się z nią. Proces asymilacji kulturowej Toutów zobrazowałam na przykładzie obrzędowości weselnej, która jest jednym z najlepiej udokumentowanych przejawów wspólnotowego świętowania w banackiej wsi. Wiślańskie obrzędy weselne były stopniowo wypierane przez odmienne kulturowo zachowania tak, że w efekcie nastąpiło współlistnienie różnych kodów kulturowych, które tworzyły spójną i czytelną całość. Wraz z adaptowaną od Węgrów formą obrzędu i towarzyszącymi mu rekwizytami szły w parze cieszyńskie pieśni i słowackie oracje. Całość była zaś traktowana przez uczestników jako element własnej tradycji, jako spójna i jednolita struktura znaczeniowa. Aktualnie obserwuje się jednak zanik wiślańskich praktyk kulturowych na rzecz elementów pochodzenia obcego (głównie serbskiego), co prowadzi do przemian kompetencji kulturowych kolejnych pokoleń Toutów, dla których obrzędowość weselna przodków przestała mieć znaczenie jako wyróżnik własnej tożsamości etnicznej.

Pamięć, ujawniając się w narracjach i dyskursach o przeszłości jako jeden ze sposobów kategoryzacji świata (dzięki usankcjonowanej przez zbiorowość selekcji tego, co ma być zapamiętane od tego, co powinno ulec zapomnieniu), stanowi podstawę inkulturacji i konstruowania tożsamości członków zbiorowości. Należy zauważyć, że im dalej w przeszłość sięga pamięć, tym mniejsza jest możliwość jej weryfikacji z rzeczywistością i tym bardziej ujawnia się wpływ języka oraz kultury na jej obraz. Obserwacja etapu przejściowego między pamięcią komunikatywną a pamięcią kulturową, który aktualnie jest udziałem Wiślan w Ostojićevie, pozwala właśnie na obserwację roli języka (pojmowanego w szerokim kontekście komunikacyjno-kulturowym) w transformacji pamięci oraz wynikających z tego przemianach identyfikacji.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Aktywność naukową we współpracy z instytucjami zagranicznymi rozwijałam początkowo na płaszczyźnie zainteresowań kulturą ludową na pograniczach etnicznych i w społecznościach wieloetnicznych, w tym na Śląsku Cieszyńskim oraz w serbskim Banacie. Podejmowane przeze mnie tematy badawcze dotyczące interetniczności w tradycji kulturowej, jak również położenie

wydziału na śląskocieszyńskim pograniczu sprzyjały relacjom z czeskimi i słowackimi ośrodkami naukowymi. Polegały one na współtworzeniu projektów, publikowaniu artykułów naukowych, działalności redakcyjnej, prowadzeniu wykładów na uczelniach partnerskich oraz uczestnictwie w konferencjach.

W 2012 roku zostałam zaproszona do udziału w projekcie koordynowanym przez Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně (Republika Czeska), Etnologický ústav Akademie věd České republiky, Česká národopisná společnost oraz Etnografický ústav Moravského zemského muzea. Projekt pod nazwą *Rozvoj spolupráce a zvyšování výzkumných kompetencí v síti etnologických institucí* (nr grantu CZ.1.07/2.4.00/17.0038), który był finansowany ze środków Unii Europejskiej, polegał na utworzeniu sieci współpracy etnologów z różnych krajów, m.in. Czech, Słowacji, Serbii, Polski. W ramach projektu brałam udział w panelach dyskusyjnych mających na celu wymianę doświadczeń naukowych folklorystów, jak również wygłosiłam wykład pt. *Komunikace a folklor dětí na polsko-české hranici* na międzynarodowej konferencji w Brnie pt. *Výzkum kultury dětí a mládeže v srbské, polské a české etnologii* (29 – 30.05.2012).

Problematyka folkloru dzieci na polsko-czeskim pograniczu była wiodąca podczas realizacji stypendium LLP – ERASMUS Mobility Project for Higher Education Staff na Uniwersytecie Karola w Pradze (Republika Czeska). W 2012 roku wygłosiłam tam cykl wykładów dla studentów i doktorantów etnologii pt. *Two Sources of Culture and Language in Creative Activity of Children at Czech-Polish Borderland*. Współpraca z Ústav etnologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova zaowocowała opublikowaniem tekstu w czasopiśmie „*Studia Ethnologica Pragensia*” (2013, nr 1) wydawanym przez Ústav etnologie, FF UK pt. *Two Sources of Culture and Language in Creative Activity of Children in Cieszyn Silesia*.

Relacje z czeskimi instytucjami naukowymi zostały docenione przez Polsko – Czeskie Towarzystwo Naukowe, które zleciło mi w 2017 roku opracowanie bilansu polskiego dorobku dyscyplin badawczych zajmujących się Czechami i relacjami polsko-czeskimi w zakresie folklorystyki i etnologii w latach 2002 – 2016. We współpracy z tą instytucją zorganizowałam też dwie konferencje międzynarodowe: *Political Jokes and Anecdotes in Context of Stereotypical Ethnic Images* (Cieszyn, 11.10.2012) oraz *Publikacje czechoznawcze w Polsce i polonoznawcze w Czechach* (Cieszyn – Český Těšín, 19–20.05.2017).

W 2015 roku podjęłam się opracowania i złożenia projektu w ramach programu „Erasmus Plus. Współpraca na rzecz innowacji i wymiany dobrych praktyk. Partnerstwa strategiczne na rzecz szkolnictwa wyższego”, finansowanego ze środków Unii Europejskiej. Koncepcja projektu pt. *Innowacyjny program rozwijania kompetencji kluczowych studentów etnologii (INTER ETHNO)* opierała się na współpracy międzynarodowego konsorcjum, którego działania zmierzały do opracowania, przetestowania i dostosowania do rynku pracy w sektorze kreatywnym wspólnego programu studiów na kierunku etnologia. Konsorcjum składało się z czterech instytucji szkolnictwa wyższego (Uniwersytet Śląski w Katowicach; Masarykova univerzita w Brnie, Republika Czeska; Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Republika Słowacka; Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Republika Słowacka) oraz czterech instytucji stanowiących interesariuszy zewnętrznych uczelni (Zamek Cieszyn, Polska; Muzeum

romské kultury, Republika Czeska; Slovensky ludovy umelecky kolektiv SLUK, Republika Slovenska; Vychodoevropske vzdelavaci a kulturni centrum EEECC, Republika Czeska). Projekt ten został pozytywnie zaopiniowany przez Narodową Agencję Programu Erasmus Plus, jednak ze względu na ograniczone możliwości finansowe Agencji znalazł się na liście rezerwowej do dofinansowania i ostatecznie nie został zrealizowany. Współpraca ta zaowocowała relacjami na płaszczyźnie naukowej. W 2016 roku otrzymałam stypendium ERASMUS Plus Mobility na prowadzenie wykładów dla studentów etnologii na Uniwersytecie św. Cyryla i Metodego w Trnawie (Republika Słowacka), a temat cyklu wykładów brzmiał: *Living in Multicultural Society - Language, Culture and Social Relations of Minorities in Banat (Serbia)*. W 2017 roku weszłam w skład rady redakcyjnej czasopisma „Ethnologia Europae Centralis. Journal of Central European Ethnology”, którego głównym wydawcą była Katedra etnologii a mimoeuropejskich štúdií, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, a współwydawcami Ústav etnologie Slovenskej akademie vied oraz Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W 2018 roku byłam współredaktorką tomu 15 czasopisma „Ethnologia Europae Centralis. Journal of Central European Ethnology”.

Moja aktywność naukowa realizowana we współpracy z instytucjami zagranicznymi jest związana także z kolejnym tematem badawczym, czyli ekologią kulturową. Od 2018 roku uczestniczę w pracach międzynarodowego interdyscyplinarnego zespołu badawczego pod kierownictwem Letizii Bindi, profesor antropologii społecznej i kulturowej z Università degli Studi del Molise (Włochy). Problematyka badawcza dotyczy zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem regionów charakteryzujących się z ekstensywnym wypasem owiec i kóz, w tym polskiej części Karpat. W skład zespołu powołanego przez koordynatora – Università degli Studi del Molise z Włoch – wchodzi, prócz Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, następujące uczelnie oraz instytucje: Università del Salento, Università degli Studi di Firenze, Università degli Studi di Torino (Włochy); Universidad de Granada, Universitat de Barcelona, Agencia Estatal Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), Fundacio Universitaria Balmes (Hiszpania); l'Institut national de recherche pour l'agriculture, l'alimentation et l'environnement (INRA), Diversites & Developpement, FiBL France (Francja); Universitatea din București, Aquatim SA (Rumunia); Hellenic Agricultural Organisation “Demeter” / Agricultural Economics Research Institute, University of Crete (Grecja); Agricultural University of Tirana (Albania); Centre for Ecological Research (Węgry); Jadransko jonska euroregija (Chorwacja); Instituto Nacional de Tecnologia Agropecuaria, Universidad Nacional de Rio Negro, Universidad Nacional Del Comahue (Argentyna). Badacze wskazują na istotną rolę tradycyjnego wypasu owiec i kóz w zrównoważonym rozwoju środowiskowym, społecznym i kulturowym obszarów wiejskich w Europie i na świecie (głównie w Ameryce Południowej). Cele projektu skupiają się wokół badania udziału w procesach rozwoju terytorialnego różnych grup interesariuszy: rolników, pasterzy i społeczności lokalnych, jak również przedstawicieli sektorów gospodarki zależnych od pasterstwa (producentów wyrobów z mleka i mięsa owczego oraz wełny, rzemieślników, rękodzielników, operatorów turystycznych), a także odbiorców końcowych (konsumentów,

działaczy na rzecz praw zwierząt, działaczy ekologicznych, turystów, planistów krajobrazu). Do zadań zespołu należy między innymi badanie interakcji między tradycyjnymi formami hodowli (np. kulturowym wypasem owiec w polskich Karpatach) a nowymi potrzebami i wrażliwościami konsumentów miejskich, ocena wpływu polityki rolnej i orientacji rynkowej na stan gospodarki pasterskiej, ocena rzeczywistego wpływu hodowli owiec i kóz na środowisko przyrodnicze i społeczne, obserwacja i opis aktywizacji społeczności lokalnych wokół tradycyjnego pasterstwa oraz działań na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego.

Członkowie zespołu byli organizatorami panelu pt. *Transforming transhumance. Pastoralism, 'heritagization' and new rural economies* w ramach 14th International Society for Ethnology and Folklore Congress "Track Changes: Reflecting on a Transforming World" w Santiago de Compostela (Hiszpania), który odbył się w dniach 14–17.04.2019 roku. Podczas obrad panelu wygłosiłam wraz z Maciejem Kurczem referat omawiający wyniki badań terenowych prowadzonych w Beskidzie Śląskim pt. *New Pastoralism and a Heritage Turn on Example of Silesian Beskidy Mountains. The Case of Koniaków Village*.

Kolejne spotkanie członków zespołu miało miejsce w 2020 roku przy okazji konferencji pt. *New Anthropological Horizons in and Beyond Europe* organizowanej przez European Association of Social Anthropologists w Lizbonie (Portugalia). Na konferencji tej, która ze względu na pandemię COVID-19 odbyła się online w dniach 21–24.07.2020 roku, wygłosiłam referat wraz z Maciejem Kurczem pt. *The Beskid Mountains (Poland) – Rethinking Rural Economy*.

W 2020 roku zespół złożył wniosek projektowy pt. *Transfarming. Assessing Extensive Farming and Sheep and Goat Production in the New Environmental and Socio-Economic Scenario* do programu Horyzont 2020, na konkurs H2020-FNR-2020, FNR-05-2020: *Husbandry for Quality and Sustainability*, gdzie pełniłam funkcję koordynatora ze strony polskiego partnera, jakim jest Uniwersytet Śląski w Katowicach. Projekt został pozytywnie zweryfikowany przez Komisję Europejską pod kątem formalnym, jednak nie przeszedł do drugiego etapu z adnotacją recenzentów o możliwości ponownego złożenia po naniesieniu informacji uzupełniających. Aktualnie zespół podejmuje działania w celu ponownego złożenia wniosku.

W 2020 roku w wydawnictwie Berghahn Books (New York, Oxford) złożona została monografia wieloautorska pt. *Grazing Communities. Transhumances and Pastoralism in the Move*, będąca prezentacją wyników badań realizowanych w ramach zespołu. Jeden z rozdziałów, pt. *Continuities and Disruptions in Transhumance Practices in the Silesian Beskidy Mountains. The Case of Koniaków Village* jest autorstwa mojego oraz Macieja Kurcza. Aktualnie publikacja jest na etapie recenzji wydawniczej.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

6.1. Osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne

Zajęcia dydaktyczne realizuję na Uniwersytecie Śląskim w pełnym wymiarze etatu od roku akademickiego 2000/2001. Początkowo, jako asystent naukowo-dydaktyczny w Katedrze Folklorystyki Ogólnej i Stosowanej oraz w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej, prowadziłam zajęcia ze studentami etnologii na specjalności etnologiczno-folklorystycznej w ramach przedmiotów: folklorystyka, literatura a folklor, konwersatorium folklorystyczne, tekstologia folklorystyczna, folklor ulicy, współczesny folklor środowiskowy. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora realizowałam na stanowisku adiunkta następujące moduły na kierunku etnologia i antropologia kulturowa: etnolingwistyka, antropologia folkloru, antropologia kultury, metody badań i interpretacji kultury, literatura – kultura – społeczeństwo, modelowanie świata w folklorze, reportaż podróżniczy, ekoturystyka. Od roku akademickiego 2009/2010 prowadzę seminaria licencjackie (do roku 2020 pod moim kierunkiem zostało sfinalizowanych 25 prac licencjackich, byłam recenzentką 43 prac dyplomowych licencjackich i magisterskich). Od roku akademickiego 2020/2021 prowadzę także tutoring dla doktorantów w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Śląskiego. Wymienione moduły są opracowane w znacznej mierze w oparciu o moje doświadczenia badawcze, którymi dzielę się z młodzieżą i które są podstawą interpretacji zjawisk kulturowych podczas zajęć.

Drugą grupę przedmiotów, jakie prowadzę na Uniwersytecie Śląskim, stanowią moduły o charakterze praktycznym wprowadzające studentów na rynek pracy: etnolog na rynku pracy, antropologia w projektowaniu produktów i usług, antropologia w biznesie i sektorze kreatywnym, europejska polityka kulturalna, marketing w kulturze (na kierunku etnologia i antropologia kulturowa) oraz podstawy marketingu (na kierunku kultury mediów). Teoretyczną podstawę do ich realizacji uzyskałam na studiach podyplomowych z zakresu dziennikarstwa i public relations (na Uniwersytecie Wrocławskim w latach 1998–2000) oraz pozyskiwania funduszy zewnętrznych (w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu w latach 2003–2004).

Osiągnięcia dydaktyczne definiuję z perspektywy monitorowania kariery zawodowej absolwentów etnologii i antropologii kulturowej, z którymi utrzymuję kontakt i którzy – po wejściu na rynek pracy – przekazują informacje zwrotne o doborze treści i metod kształcenia, stanowią swoisty organ doradczy, a czasem są też partnerami w kolejnych projektach dydaktycznych. W parze z osiągnięciami dydaktycznymi idą też osiągnięcia organizacyjne, które postrzegam jako efekty zaangażowania w opracowywanie, koordynowanie i realizację projektów, w tym finansowanych ze środków Unii Europejskiej i innych źródeł zewnętrznych, we współpracy z instytucjami partnerskimi.

Dużą wagę przywiązuję w pracy dydaktycznej do przygotowania studentów do samodzielnej pracy badawczej. Zaletą studiów etnologicznych jest możliwość prowadzenia badań terenowych pod okiem pracowników badawczo-dydaktycznych w ramach

obowiązkowych praktyk – dziesięciodniowych obozów terenowych. Pięciokrotnie byłam opiekunką naukową obozów terenowych, które realizowałam ze studentami w Wiśle, w Suchej Beskidzkiej oraz w serbskim Banacie. Efektami pracy były nie tylko raporty sporządzane przez studentów z przeprowadzonych badań, ale także ich opracowanie w formie tekstów naukowych. Jeden z nich, będący podsumowaniem pobytu w Banacie, został opublikowany przez studentki etnologii Monikę Lelonek oraz Igę Szuścik, pt. *Ostojicevo – historia i obecna sytuacja potomków wiślan w Serbii*. W: *Etnologia bez granic / Ethnology without Borders*. Red. Agnieszka Pieńczak, Edyta Diakowska. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Cieszyn 2012. Publikacja wyników badań własnych studentów umożliwia im planowanie kariery naukowej, na co również zwracam uwagę podczas zajęć dydaktycznych. W wyniku kwerendy bibliotecznej prowadzonej w Książnicy Cieszyńskiej w ramach zajęć literatura – kultura – społeczeństwo ówczesna studentka, a aktualnie doktorantka Ewa Kozik opracowała tekst pt. *Urok jak lekować..., czyli o magii w folklorze, literaturze tandetnej XIX wieku oraz we współczesnej kulturze popularnej*, który został wydany w monografii *Język jako świadectwo kultury. Język. Kultura. Społeczeństwo II*. Red. Stanisław Cygan. Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2018. Wymienione teksty zostały przeze mnie omówione z autorkami przed publikacją i wstępnie zrecenzowane.

Wieloletnia praca ze studentami i monitorowanie ich losów po ukończeniu edukacji wykazały, iż kształtowanie zdolności w zakresie praktycznego wykorzystania wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskanych w procesie kształcenia dokonuje się najlepiej podczas działań projektowych z ekspertami lub pracodawcami. Jest to niezwykle istotne ze względu na dynamicznie zmieniające się warunki na rynku pracy oraz oczekiwania względem osób rozpoczynających karierę zawodową. Dlatego też od początku swojej pracy dydaktycznej wiele uwagi i czasu poświęcam organizowaniu warsztatów, staży, projektów interdyscyplinarnych, w których uczestniczą studenci. Moduły o charakterze praktycznym prowadzę we współpracy z instytucjami kultury i organizacjami pozarządowymi (m.in. Zamkiem Cieszyn, Filharmonią Śląską, Teatrem Śląskim, Instytucją Kultury im. K. Bochenek Katowice Miasto Ogrodów, Etno Chatą „Topolej”, Odlewnią Kultury, Kapelą Fedaków), jak również z designerami i producentami gier, dla których badania etnograficzne coraz częściej stanowią podstawę pracy zawodowej.

Osiągnięciem w tym zakresie jest niewątpliwie interdyscyplinarny projekt dydaktyczny zrealizowany w ramach modułu „antropologia w projektowaniu produktów i usług” (rok akad. 2019/2020) we współpracy z Akademią Sztuk Pięknych w Katowicach, Pracownią Projektowania dla Tożsamości, pt. *Wełna jako czynnik więziotwórczy i kulturotwórczy w kontekście pasterstwa*. Pomysł na wspólne działanie zrodził się z potrzeby ukazania studentom etnologii praktycznego zastosowania badań etnograficznych w procesie projektowania produktów i usług, a w przypadku studentów wzornictwa – zaznajomienia z badaniami etnograficznymi, wspierającymi proces projektowania. Podjęta współpraca miała także na celu doskonalenie wśród studentów umiejętności pracy w interdyscyplinarnym zespole oraz kształtowania postawy poszukującej i dociekliwej, otwartej na dyskusję. Studenci etnologii pod moją opieką prowadzili wywiady z bacami, gazdami (właścicielami owiec) oraz

przedstawicielami społeczności Górali Beskidzkich, jak również badania kwestionariuszowe i ankietowe wśród użytkowników produktów wełnianych oraz osób zajmujących się hobbystycznie robótkami ręcznymi z wykorzystaniem wełny. Efektem końcowym współpracy etnologów i studentów wzornictwa było pięć koncepcji wystaw, które dotyczyły właściwości medycznych wełny, relacji człowieka z naturą, pozyskiwania wełny i narzędzi służących jej obróbce, a także kobiet pracujących w zawodzie bacy. Projekty wystaw powstały precedensowo w formie online ze względu na pandemię COVID-19 i są prezentowane w Internecie.

Kolejnym przykładem wykorzystania kompetencji etnologów w projektach interdyscyplinarnych jest współpraca z niezależnymi producentami gier wideo w ramach modułu „antropologia w biznesie i sektorze kreatywnym” (rok akad. 2015/2016 oraz 2017/2018). Wspólne działania były możliwe dzięki usytuowaniu w Cieszynie instytucji ARP Games, która jest akceleratorem przedsięwzięć w obszarze gamingu, a w której powstanie zaangażowany był również Uniwersytet Śląski. Współpraca zaowocowała opracowaniem przez studentów koncepcji scenariuszy gier komputerowych, które nawiązywały do dziedzictwa kulturowego świata i były oparte na badaniach etnograficznych. Dzięki współpracy ze studenckim kołem naukowym grafików komputerowych powstały elementy świata przedstawionego tych gier. Studenci podjęli się też wyzwania opracowania metodologii badań rynku gier (w zakresie doświadczeń i potrzeb użytkowników) z wykorzystaniem badań etnograficznych. Współpraca etnologów i antropologów kultury z branżą gier wideo i e-sportu wygląda na tyle obiecująco, że jej koncepcja została wpisana do projektu *Jeden Uniwersytet – Wiele Możliwości. Program Zintegrowany* finansowanego z programu POWER w latach 2019–2023. Moja rola w projekcie jako kierownika zadania polega między innymi na prowadzeniu konsultacji z przedstawicielami branży w zakresie opracowania programu kształcenia na kierunku etnologia i antropologia kulturowa zmierzającego do poszerzenia perspektyw zawodowych absolwentów o kompetencje pozwalające podjąć pracę u producentów gier komputerowych, rozrywki elektronicznej i mediów. Konsultuję także z przedstawicielami branży gier wideo możliwości wykorzystania badań etnograficznych w opracowaniu metodologii badania potrzeb użytkowników gier, która służyłaby producentom (twórcom) gier do projektowania swoich produktów/usług.

Dzięki kontaktom z instytucjami należącymi do sektora kreatywnego miałam możliwość uczestniczenia wraz ze studentami w warsztatach rozwijających kompetencje pracy w zespołach interdyscyplinarnych. Można tu zaliczyć Design Thinking Week 2015, organizowane przez Fundację na rzecz Inteligentnego Rozwoju oraz Agencję Rozwoju i Przedsiębiorczości w Gliwicach (4-5.11.2015). W tym ogólnopolskim festiwalu myślenia projektowego – opartego na pracy warsztatowej – zespoły interdyscyplinarne, w skład których wchodził też studenci etnologii i antropologii kulturowej, podejmowały próbę rozwiązania wybranych problemów społeczności lokalnych i w praktyce poznawały podstawy design thinking. Innym spotkaniem, podczas którego studenci pod moją opieką rozwijali wiedzę i kompetencje społeczne, było działanie organizowane przez Zamek Cieszyn pt. *Innowacyjne rzemiosło. Warsztat strategiczny* (7-8.11.2019). Metodą design thinking wypracowane zostały tu koncepcje wsparcia dla rzemieślników i projektantów.

Studenci realizowali swoje projekty także w ramach Międzywydziałowego Zespołu Folkowego Uniwersytetu Śląskiego „FolkUŚ”, którego byłam inicjatorką oraz opiekunką w latach 2009–2015 (w 2011 roku zyskał status koła naukowego). Do zespołu należeli studenci Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji oraz Wydziału Artystycznego. Wspólne działania zaowocowały kilkudziesięcioma koncertami folkowymi, w tym koncertami charytatywnymi, przedstawieniami teatralnymi, jak również dwoma teledyskami zrealizowanymi z udziałem pracowników naukowych oraz pracowników administracyjnych cieszyńskiego kampusu (*Chojka* w 2013 roku, *KołodUŚa* w 2014 roku).

W rozwijaniu kompetencji studentów wspierała się finansami pochodzącymi ze środków zewnętrznych, pisałam wnioski o finansowanie, pozyskiwałam instytucje partnerskie i koordynowałam projekty międzynarodowe. Dzięki temu studenci wyjeżdżali na staże i warsztaty za granicę, uczyli się pracować w zespołach zróżnicowanych kulturowo, rozwijali zdolności posługiwania się językami obcymi, a także tworzyli sieć kontaktów międzynarodowych.

W latach 2002–2004 koordynowałam z ramienia Uniwersytetu Śląskiego program wymiany naukowej dla studentów i pracowników etnologii „Central European Exchange Programme for University Studies CEEPUS”, w którym uczelniami partnerskimi były: Uniwersytet Płowdiwski (Plovdiv, Bułgaria), Uniwersytet Konstantyna Filozofa (Nitra, Słowacja), Uniwersytet Karola (Praga, Czechy) oraz Akademia Muzyczna w Wiedniu (Austria).

W latach 2004–2006 koordynowałam projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach programu „Leonardo da Vinci Lifelong Learning Programme”, pt. *Doświadczenie innej kultury – studenci etnologii na praktykach w Unii Europejskiej*. Napisałam wniosek oraz pozyskałam instytucje zagraniczne, które przyjęły studentów na staże: Aboa Vetus & Ars Nova Muzeum Archeologiczne i Sztuki Współczesnej (Turku, Finlandia), instytucja kultury Cultural Heritage On Line (Paryż, Francja), Ethnologisches Museum (Berlin-Dahlem, Niemcy). Dzięki nawiązanym kontaktom jedna z beneficjentek projektu otrzymała zatrudnienie w muzeum w Monachium.

W 2006 roku uczestniczyłam wraz ze studentami w projekcie finansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach programu „Młodzież”, pt. *Migrations inside Europe: exile or citizenship?* Projekt, realizowany w Clermont Ferrant we Francji, miał charakter warsztatów, w których uczestniczyli studenci wraz z opiekunami z różnych krajów Europy: Francji, Włoch, Hiszpanii, Czech, Polski, prowadząc wspólne działania aktywizujące do rozważań nad problemem tożsamości młodych Europejczyków. Wyjazdy studenckie w ramach wspomnianych projektów wiązały się z przygotowaniem organizacyjnym i merytorycznym uczestników, wsparciem podczas pobytu za granicą, jak również późniejszą ewaluacją pozyskanych kompetencji.

W 2012 roku studenci cieszyńskiej etnologii zorganizowali pierwsze międzynarodowe spotkanie studentów etnologii i antropologii kulturowej z krajów należących do Grupy Wyszehradzkiej pt. *Ethnology without Borders. The 1st International Convention for Ethnology and Cultural Anthropology Students from Central Europe*. Wspierałam działania

studentów poprzez opiekę merytoryczną i finansową ze strony partnera, jakim był Uniwersytet Śląski, oraz recenzowałam monografię pt. *Etnologia bez granic / Ethnology without Borders*. Red. Agnieszka Pieńczak, Edyta Diakowska. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Cieszyn 2012. Warto wspomnieć, że konwencje studenckie pod nazwą *Ethnology without Borders* weszły na stałe do kalendarza wydarzeń akademickich w Europie Środkowej.

Ważny wkład w rozwój kompetencji studentów etnologii upatruję w realizacji projektu pt. *Ekologia kulturowa - specjalność na kierunku etnologia, studia II stopnia*, finansowanym z funduszy norweskich i funduszy EOG pochodzących z Islandii, Lichtensteinu i Norwegii oraz środków krajowych w ramach programu Rozwój Polskich Uczelni, Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy. Wprowadzenie do programu studiów nowego zagadnienia, jakim jest ekologia kulturowa, było odpowiedzią na oczekiwania studentów dotyczące analizy zjawisk społecznych i kulturowych w kontekście ekologii i zrównoważonego rozwoju. Problematyka ta weszła jednocześnie w orbitę moich zainteresowań naukowych. W latach 2015 – 2016 należałam do zespołu, który opracował program kształcenia i dokumentację specjalności „ekologia kulturowa” (moduły i sylabusy w odniesieniu do efektów kształcenia, plan studiów), przygotował koncepcję warsztatów pt. *Człowiek – natura – ekonomia* oraz *Postindustrialny Śląsk*, jak również stworzył moduły e-learningowe (opracowałam także swój autorski moduł „ekoturystyka”). Zagadnienie to jest kontynuowane w ramach kolejnego grantu pozyskanego w 2019 roku przez Uniwersytet Śląski w ramach programu POWER, pt. *Jeden Uniwersytet – Wiele Możliwości. Program Zintegrowany*, w którym jestem kierownikiem zadania z ramienia wydziału. Wśród planowanych działań są między innymi zajęcia warsztatowe dla studentów z zakresu ekonomii w ekologii kulturowej prowadzone przez ekspertów polskich i zagranicznych.

W ankietach oceny pracowników pod kątem dydaktycznym, które są wypełniane przez studentów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, otrzymuję jedne z najwyższych not, np. w roku akademickim 2019/2020 otrzymałam ocenę 4,81 za realizację modułu „etnolog na rynku pracy” na kierunku etnologia i antropologia kulturowa oraz ocenę 4,94 za realizację modułu „podstawy marketingu” na kierunku kultury mediów. Za realizację modułu „etnolingwistyka” na kierunku etnologia i antropologia kulturowa otrzymałam ocenę 4,39 w roku akademickim 2018/2019 oraz ocenę 4,96 w roku akademickim 2016/2017 (skala ocen jest pięciostopniowa).

Podejmowana przeze mnie działalność na rzecz rozwoju kompetencji studentów cieszyńskiej etnologii i antropologii kulturowej zaowocowało wybraniem mojej osoby w 2019 roku w do Rady Dydaktycznej Kierunków: animacja społeczno-kulturalna z edukacją kulturalną, edukacja kulturalna, etnologia i antropologia kulturowa na Wydziale Sztuki i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego. Działania Rady Dydaktycznej, prócz bieżących kwestii związanych z realizacją procesu kształcenia, skupiają się także na opracowaniu strategii rozwoju dyscypliny o kulturze i religii w zakresie kształcenia na wydziale.

W latach 2012–2016 z racji pełnionej funkcji prodziekana ds. promocji i współpracy ze środowiskiem lokalnym wchodziłam w skład Senackiej Komisji ds. Organizacji i Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego

Moje osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne zostały zauważone przez władze uczelni i wyróżnione następującymi nagrodami przyznanymi przez Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach:

2013 – Nagroda Indywidualna III Stopnia za działalność organizacyjną na rzecz Uniwersytetu Śląskiego,

2014 – Nagroda Indywidualna II Stopnia za działalność organizacyjną na rzecz Uniwersytetu Śląskiego,

2015 – Nagroda Indywidualna II Stopnia za działalność organizacyjną na rzecz Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji,

2016 – Nagroda indywidualna II Stopnia za działalność organizacyjną na rzecz Uniwersytetu Śląskiego,

2019 – Nagroda Zespołowa Rektora III Stopnia za działalność dydaktyczną,

2020 – Nagroda Zespołowa Rektora II Stopnia za osiągnięcia organizacyjne na rzecz Wydziału Sztuki i Nauk o Edukacji.

6.2. Osiągnięcia popularyzujące naukę

Popularyzowanie wyników badań oraz efektów działalności naukowej na arenie międzynarodowej i ogólnopolskiej urzeczywistniałam poprzez uczestnictwo w konferencjach naukowych i panelach dyskusyjnych, jak również wymianę doświadczeń pomiędzy członkami organizacji i towarzystw naukowych. W swojej karierze zawodowej wzięłam czynny udział (z referatem) w trzydziestu jeden konferencjach naukowych, w tym ośmiu zagranicznych. Jako współorganizatorka angażowałam się w przygotowanie ośmiu konferencji z ramienia cieszyńskiego wydziału Uniwersytetu Śląskiego.

Szczególnie cenne w popularyzowaniu wyników badań były konferencje zagraniczne, pozwalające na wymianę doświadczeń z przedstawicielami świata nauki, do których należały (poza wymienionymi wcześniej konferencjami organizowanymi w ramach projektów międzynarodowych): konferencja pt. *The Second IOV Youth Congress 2010 on Urban Sustainability and Cultural Heritage "We are the youth of today – looking back and moving forward"* (organizatorzy: International Organization of Folk Art IOV, China Section, Nanjing Youth Federation; miejsce: Nanjing, Chiny, 21–26.10.2010; referat: *Cultural Heritage Online – the Way to Reach the Youth*); konferencja pt. *Paměť – historické vědomí – marginalizace – identita* (organizator: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií; miejsce: Praga, Republika Czeska, 23–24.09.2013; referat: *Dynamika tożsamości – od marginalizacji do*

deklaracji. *Wiślanie w środowisku wieloetnicznym i wielowyznaniowym Ostojićeva - Wojwodina, Serbia*); konferencja pt. *Národy, města, lidé, traumata* (organizatorzy: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Polska Akademia Nauk; miejsce: Praga, Republika Czeska, 8–9.09.2015; referat: *Cieszyn / Český těšín – czy podział miasta jest wciąż dla jego mieszkańców traumą?*); konferencja IOV 14th European International Scientific Conference of Folk Culture “*Between Folk Culture and Global Culture in Contemporary Europe*” (organizatorzy: International Organization of Folk Art - Austrian Section, IOV Polish Section, IOV International Commission For Science And Research For Central And Eastern Europe; miejsce: Andorf, Austria, 23–26.11.2017; referat: *Shaping Determinants of Ethnicity of Silesian Minority in Ostojićevo (Serbian Banat). Polish Folk Dances, Costumes and Folk Songs as an Invented Tradition*).

Na zaproszenie organizatorów konferencji pt. *IOV Sharjah International Scientific Conference „Folk Culture: The Present and Future Pathways”*, która miała miejsce w Sharjah (Zjednoczone Emiraty Arabskie) wygłosiłam referat pt. *Folklore in Interactive Entertainment - How Video Games Adapt Traditional Content* (organizatorzy: The International Organization of Folk Art - IOV, The Sharjah Institute for Heritage – SIH; 3–4.04.2019).

Ważnym wydarzeniem było dla mnie prowadzenie panelu dyskusyjnego na zaproszenie organizatorów WOMEX. Worldwide Music Expo, które jest największym na świecie międzynarodowym przedsięwzięciem popularyzującym muzykę tradycyjną i tzw. muzykę świata (czerpiącą inspirację z muzyki ludowej). Moderowany przeze mnie panel popularno-naukowy pt. *Can Folklore Be a Cool Thing? Exploring Some Contemporary Aspects of Folklore Inspirations* był poświęcony redefinicji pojęcia „folklor” w erze globalizacji, rzeczywistości wirtualnej i mediów cyfrowych (Katowice, 25–29.10.2017).

Dużą wagę przywiązuję także do popularyzowania nauki w społeczności lokalnej na Śląsku Cieszyńskim. Było to moim zadaniem od początku pracy na Uniwersytecie Śląskim, kiedy to wraz z kierownikiem Katedry Folklorystyki Ogólnej i Stosowanej prof. Karolem Danielem Kadłubcem organizowaliśmy cykliczne wydarzenia pod nazwą *Cieszyńskie Spotkania Folklorystyczne*, obejmujące konferencje, koncerty muzyki ludowej oraz konkursy pieśni ludowej dla dzieci pod auspicjami Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk” (2002–2005). Działania te kontynuowałam w kolejnych latach, zwłaszcza pełniąc funkcję prodziekana do spraw promocji i współpracy ze środowiskiem lokalnym Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w latach 2012 – 2016. Szczególne znaczenie ma dla mnie popularyzacja nauki wśród młodzieży szkół ponadpodstawowych. Podczas Dni Otwartych Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji miałam wykład dla młodzieży licealnej pt. *Jak język wpływa na nasze postrzeganie świata, czyli o związkach między językiem, myśleniem, zachowaniem się człowieka a rzeczywistością* (2014). W ramach Wolnej Szkoły Nauk Filozoficznych i Społecznych im. Prof. Jana Szczepańskiego prowadziłam warsztaty antropologiczne z uczniami Gimnazjum nr 1 w Ustroniu oraz uczniami Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego w Cieszynie (2015 i 2016) na temat braku równości w podziale bogactwa na świecie pt. *Walka o majątek i władzę. W życiu niektórzy ludzie walczą o spełnienie marzeń, a niektórzy o majątek i władzę*. W Polskim Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie prowadziłam z kolei warsztaty

antropologiczne o prawach człowieka pt. *Kim ja jesteśmy? Jestem kim jestem, jesteś kim jesteś, ona jest kim jest... ale razem mamy ze sobą wiele wspólnego!* (2018). Drugą grupą osób, wśród których popularyzowałam naukę poprzez wykłady, byli miłośnicy historii i kultury regionu. W Gminnej Bibliotece Publicznej w Dębowcu wygłosiłam wykład pt. *Wyobrażenia o nocy Betlejemskiej z perspektywy folklorysty* (2011), a na zaproszenie członków Macierzy Ziemi Cieszyńskiej zreferowałam wyniki badań naukowych prowadzonych wśród Toutów pt. *Cieszyniacy w Banacie, Serbia* (2015). Dwukrotnie byłam współorganizatorką Kongresu Kobiet Śląska Cieszyńskiego, w tym paneli dyskusyjnych o profilu antropologicznym: *Kobieca twarz uchodźstwa* (2015) oraz *Kobiecość: niechciana - ukryta - upragniona** (*niepotrzebne skreślić) (2016).

Na zaproszenia instytucji kultury brałam udział w konkursach jako członek jury, w tym w konkursach: *Dzieciństwo na Śląsku Cieszyńskim – gry i zabawy naszych dziadków*, organizowanym przez Szkołę Podstawową nr 1 w Cieszynie i Muzeum Śląska Cieszyńskiego (2014), jak również w Powiatowym Konkursie Historyczno – Regionalnym *Wakacje Ślązaków – podróże dawniej i dziś*, organizowanym przez Szkołę Podstawową nr 1 w Cieszynie i Muzeum Śląska Cieszyńskiego (2015). Od 2012 roku uczestniczę w obradach jury przeglądu folklorystycznego *Spotkania pod Brzymem* organizowanym przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej oraz prowadzę warsztaty eksperckie dla członków zespołów uczestniczących w tym przeglądzie.

Promując wyniki badań i efekty działalności naukowej publikuję także teksty popularno-naukowe w wydawnictwach ciągłych skierowanych do społeczności pogranicza, m.in. w „Kalendarzu Śląskim” wydawanym przez Zarząd Główny Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Republice Czeskiej (m.in. *Od poczęcia do chrztu, czyli obrzędowość rodzinna okresu narodzin*, Czeski Cieszyn 2003, s. 189-194; *Spontanicznie czy widowiskowo? O folklorze i folkloryzmie we współczesności*, Czeski Cieszyn 2010, s. 167-170), w „Roczniku Wiślańskim” wydawanym przez Wydawnictwo Luteranin (*W co bawią się dzieci? Tradycja i nowoczesność w folklorze dziecięcym*, Wisła 2011, s. 49-58).

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

